

у маркетингових дослідженнях, зокрема рекламного бюджету компанії.

Список використаних джерел

1. Иванов И.Ф. Использование логистической кривой для оценки стоимости компании на развивающемся рынке // Корпоративные финансы. – 2008. – №1(5). – С. 47–62.
2. Дятлов А.Н., Артамонов С.Ю. Оптимизация маркетингового бюджета с использованием S-образных кривых функции спроса // Экономический журнал ВШЭ. – 1999. – №4. – С. 529–542.
3. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
4. Пономарева А.М. Рекламная деятельность: организация, планирование, оценка эффективности: Учебное пособие. – М.: МарТ; Ростов н/Д: МарТ. – 2004. – 238 с.

5. Котлер Ф. Основы маркетинга. – 4-е изд. – М.: Вильямс, 2007. – 1200 с.

6. Блудова Т.В., Магда В.В. Моделирование рекламных витрат за допомогою логістичної кривої. Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – 2008. – Випуск 241. Том V. – С. 963–970.

7. Блудова Т.В., Магда В.В. Оптимізація маркетингових витрат фірми. Вчені записки: збірник наукових праць ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». – 2009. – №11. – С. 167–174 (0,7 д.а. з них особисто автору належить 0,57 д.а.).

8. Ромат Е. Реклама в системе маркетинга. – Харьков: НВФ «Студцентр», 1995. – 229 с.

9. Березин И. Маркетинговый анализ. Рынок. Фирма. Товар. Промышление. – 3-е вид. перероб і доп. – М.: Вершина, 2007. – 480 с.

В.А. ПРЕДБОРСЬКИЙ,
д.е.н., професор, Національна академія внутрішніх справ

Деформація конкурентно-ринкового механізму як наслідок тінізаційних процесів

У статті розглядаються головні тіньові фактори обмеження, деформації та деградації в Україні конкурентно-ринкового середовища.

Ключові слова: протиріччя розбудови конкурентно-ринкового середовища в Україні; криза державного управління як фактор деградації конкурентно-ринкового середовища; монополізація адміністративного ресурсу, деформуючі характеристики елітної економіки щодо конкурентно-ринкових умов господарювання.

В статье рассматриваются основные теневые факторы ограничения, деформации и деградации в Украине конкурентно-рыночной среды.

Ключевые слова: противоречия развития конкурентно-рыночной среды в Украине; кризис государственного управления как фактор деградации конкурентно-рыночной среды; монополизация административного ресурса, деформирующие характеристики элитной экономики относительно конкурентно-рыночных условий хозяйствования.

The shadow factors of limitation, deformation and degradation of competitive marketing environment are examined.

Keywords: contradictions of development of competitive marketing environment in Ukraine; crisis of state management as a factor of degradation of competitive marketing environment; monopolization of administrative resource; deforming characteristics of elite economy reference to competitive marketing conditions of management.

Постановка проблеми. Перетворення тіньових соціально-економічних процесів у системне явище обумовило і найсуттєвішу деформацію основних функцій ринкової системи, зокрема конкурентно-ринкового механізму. У зв'язку з цим розгляд проявів деформації останньої, носіїв тенденцій в її розвитку в умовах сучасних системних кризових явищ є актуальним напрямом дослідження тіньових механізмів.

Необхідність протидії тіньовій економіці знайшла відображення у ряді важливих законодавчих, нормативно-правових актах держави, таких як Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011), Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003, №84/2003), проект Державної програми детінізації економіки, Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005, №1615/2005), постанови Кабінету Міністрів України з питань відстеження процесів тінізації економіки та розроблення рекомендацій щодо обмеження її зростання, цілий ряд відомчих актів тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До вітчизняних дослідників тіньової економіки відносяться праці В.Д. Базилевича, А.В. Базиліюка, О.І. Барановського, В.М. Бородюка, З.С. Варналія, А.С. Гальчинського, С.О. Коваленка, І.І. Мазур, В.О. Мандибури, В.М. Поповича, О.В. Турчинова та інших. Значний внесок у розробку адміністративно-правових, кримінально-правових, кримінологічних аспектів протидії тіньовій економіці здійснили вітчизняні вчені-юристи. В той

же час у зв'язку з недостатнім системним вивченням явища тіньової економіки як органічної ланки дисфункційного розвитку державного управління, масштабних обсягів її поширення в кризових умовах, її функції у вітчизняних умовах як фактора деформації конкурентно-ринкового середовища потребують подальшого спеціального вивчення.

Метою даної **статті** і є вивчення сутності тіньової економіки, її головних тінзаційних зон як фактора звуження, деформації вітчизняного конкурентно-ринкового простору.

Виклад основного матеріалу. Конкуренція (в економічному розумінні) означає суперництво між окремими суб'єктами ринкового господарства за найбільш вигідні умови допуску до кращих виробничих ресурсів, умов виробництва та реалізації продукції. В ринковій економіці таке зіткнення неминуче, бо воно обумовлюється наступними об'єктивними умовами: наявністю множини рівноправних ринкових суб'єктів; економічною відокремленістю кожного з них від інших суб'єктів і від держави; залежністю ринкових суб'єктів від кон'юнктури ринку; протистояння з усіма іншими ринковими суб'єктами за задоволення споживчого попиту.

Конкуренція – особливий двигун економічного прогресу в західних моделях суспільного розвитку, фактора забезпечення національної безпеки країни. Саме це дозволило лауреату Нобелівської премії Ф. фон Хайеку стверджувати, що суспільства, які покладаються на конкуренцію, успішніше інших досягають своїх цілей, і до саме конкуренція показує, як можливо ефективніше виробляти речі. В цьому виявляється безумовна позитивна роль конкуренції в суспільному прогресі.

Однак для сучасної системи регулювання економічних процесів характерним є значне розширення регулюючої та контролюючої ролі держави в соціальній і економічній сферах. Унаслідок виникнення й зміцнення корпорацій в якості пануючих суб'єктів економічної діяльності ринкова філософія вільної, нічим не обмеженої конкуренції і функція держави в якості лише «нічного вартового», які відіграли революційну роль у справі повалення феодалізму, зазнали суттєвої інверсії функцій: вони за сучасних умов поставлені на захист інтересів великих корпорацій, що докладають відчайдушних зусиль для суттєвого звуження принципів дійсно вільного ринку і досконалої конкуренції. Це перше необхідне застереження при аналізі сучасних проблем забезпечення конкурентно-ринкового середовища в Україні.

Важливе значення для розуміння особливостей проблем забезпечення конкурентно-ринкового середовища в Україні має звернення до підвалин формування механізмів конкуренції на Заході. Так, Т. Гоббс стверджував, що у (західному) суспільстві природна, природжена властивість людини – придушувати та експропріювати іншу людину. Таким чином, природний стан для (західної) людини – війна всіх проти всіх. В умовах (західної) цивілізації, громадянського суспільства ця війна вводиться в межі закону і стає конкуренцією.

Напроти цього, у суспільствах традиційного типу, до яких тяжіє Україна, люди зв'язані множиною відносин залежності.

Акти обміну між ними у великій мірі не набувають характеру вільного і еквівалентного купівлі-продажу (обміну рівними вартостями) – ринок обмежений регулюванням лише невеликої частини суспільних відносин. Замість цього великого значення набувають відносини типу служіння, виконання обов'язку, турботи і примушування. Всі ці відносини з точки зору ліберальної ідеології не є вільними і не піддаються раціональному розрахунку в параметрах західно-ринкової логіки, вони в значній мірі обумовлені етичними цінностями [1, с. 338]. Ця обставина становить друге застереження при аналізі причин обмеження конкурентно-ринкового середовища у вітчизняних умовах.

Протиріччя запропонованих шляхів розбудови конкурентно-ринкового середовища в Україні, забезпечення її конкурентних переваг, низькі конкурентні позиції, які займає країна за результатами різноманітних рейтингів обумовлюються передовсім тим, що в реально реалізованій моделі економічного розвитку, яку свідомо вибирає наш національний політичний істеблшмент, свідомо не враховані генетичні особливості національної соціально-економічної структури, не відтворюються інституційно-адекватні засади розвитку, національно-адекватні форми розвитку є незахищеними. Замість цього запроваджується в явочний спосіб модель «дикого капіталізму», що прямо суперечить ст. 1 Конституції України, яка декларує розвиток соціальної держави. Це утворює могутнє підґрунтя для деформації загальних позитивних функцій конкуренції в національній економіці, формування потужних тіньових процесів [2, с. 184–298]. Це становить третє необхідне застереження при вивченні причин обмеження конкурентно-ринкового середовища в національній економіці.

У широкому розумінні конкурентоспроможність – це обумовлені економічними, соціальними і політичними факторами позиції країни, її суб'єктів господарювання на внутрішньому і зовнішньому ринках. В умовах відкритої економіки вона може визначатися і як здатність національної економіки протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках третіх країн. Поняття конкурентоспроможності інтерпретується і використовується в економічному аналізі залежно від об'єкта та сфери дослідження, а критерії, характеристики і фактори динаміки їх конкурентоспроможності мають свою специфіку. Розрізняється конкурентоспроможність товару, підприємства, галузі, національної економіки [3, с. 17].

Вирішальним фактором національної конкурентоспроможності М. Портер визначає здатність фірм ефективно використовувати ресурси, що дислокуються усередині країни. Саме він компоує головні детермінанти цієї здатності у «даймонд», що вбирає набір змінних, які характеризують середовище, сприяють чи заважають створенню конкурентного ринку. «Даймонд», що розглядається, являє собою динамічну систему, де параметри кожної з детермінант тісно пов'язані зі станом інших.

За М. Портером, чотири детермінанти конкурентних переваг країни містять у собі: 1) фактори виробництва, у тому чи-

слі природні ресурси та створені фактори (інфраструктура, кваліфікована робоча сила тощо); 2) умови попиту (обсяг і характер попиту на товари та послуги з боку місцевих споживачів); 3) пов'язані та підтримуючі галузі (наявність чи відсутність національних постачальників та пов'язаних галузей, які конкурентоспроможні в міжнародному масштабі); 4) стратегію фірм, структуру та конкуренцію (внутрішньонаціональна конкуренція фірм та умови створення, організації і управління фірмами).

До уваги беруться також дві додаткові змінні (роль уряду та випадкові обставини), які впливають на згадані компоненти «даймонду». На підставі результатів досліджень компаній різних країн М. Портер робить висновок, що міжнародна конкурентоспроможність фірм визначається саме характеристиками національного «даймонду» країни базування, їхньою динамікою та взаємозалежністю.

Для вітчизняної конкурентоспроможності роль державного управління (як позитивна, так і негативна) є значно вагомішою [2, с. 488–514].

Рівень конкурентоспроможності вивчається різними міжнародними аналітичними центрами за різними системами показників. Зокрема, до таких центрів відноситься Міжнародний інститут розвитку менеджменту (IMD–Lausanne), Швейцарія (далі – IMD WCY). Рейтинг IMD WCY укладається з 1989 року. Сьогодні до нього входить 57 країн. IMD–Lausanne включає країни в рейтинг за ініціативи національних дослідницьких інституцій, які надають IMD статистику та проводять опитування національного бізнесу. Україна вперше з'явилася в рейтингу 2007 року з ініціативи Міжнародного інституту менеджменту (бізнес–школи MIM–Київ), ексклюзивного українського партнера IMD–Lausanne.

IMD WCY є комплексним дослідженням, в якому оцінюється і макроекономічна ситуація (економічне зростання, міжнародна торгівля, іноземні інвестиції, зайнятість та ціни), і ефективність державної влади (державні фінанси, податкова політика, ефективність державних інституцій, бізнес–законодавство, соціальні умови), і ефективність бізнесу (продуктивність економіки, ефективність ринку праці, фінансовий сектор, управлінські практики в бізнесі, суспільні цінності), і інфраструктура (базова, технологічна, наукова, освітня, інфраструктура охорони здоров'я та збереження довкілля).

В основу визначення рівня конкурентоспроможності країн покладено 329 показників, 2/3 з яких – це дані національної та міжнародної статистики (що додає рейтингуванню цифрової доказовості й об'єктивності), 1/3 – результати управлінського опитування вітчизняного бізнесу (в українському випадку – слухачів бізнес–школи MIM–Київ), що дають змогу оцінити суспільні настрої та охарактеризувати середовище, в якому доводиться працювати бізнесу. Так, серед критичних відставань лише в дослідженні 2009 року з'явилися нестійкість економіки до економічних циклів – 57–ме місце (48–ме 2008 року), негативний вплив обмінного курсу на конкурентоспроможність підприємств –

56–те місце (20–те 2008 року), нестабільність валютного курсу – 56–те місце (23–те 2008 року), негативний вплив політики Нацбанку на економічний розвиток – 56–те місце (50–те 2008 року) тощо. Додали негативу й низький приріст ВВП та різке зростання державного боргу.

Ще одна небезпечна тенденція – це стабільне перебування України на останніх місцях у низці ключових для конкурентоспроможної економіки підгруп показників. Ідеться передусім про такі субфактори, як «Інституційні рамки» (53–52–55 місця), «Бізнес–законодавство» (незмінне 53 місце), «Фінанси» (54–53–57 місця). На підсумкову оцінку країни за цими підгрупами показників найбільшою мірою впливають результати управлінського опитування. Саме національний бізнес визначає вади державного регулювання, бізнес–середовища, в якому він змушений працювати. Українські підприємства, які представляють усі регіони країни та всі сектори економіки, а отже є репрезентативною вибіркою, наголошують на таких системних проблемах, як непослідовність політики державної влади, обмеження конкурентоспроможності підприємств регуляторними та законодавчими рамками, низька адаптивність державної політики до змін в економіці, бюрократія, недоступність ринків капіталу, недосконалість конкурентного законодавства, недостатня простота ведення бізнесу тощо, ставлячи Україну за цими показниками на позиції від 50 до 57 із тенденцією до зниження. Всі ці законодавчі, регуляторні й інституційні перепони «гасять» потенціал бізнесу, тим самим впливаючи на загальний рівень конкурентоспроможності економіки [4, с. 10–13].

Найважливішим стратегічно негативним фактором обмеження конкурентоспроможності національної економіки є триваюча криза державного управління та її об'єктивна форма – тінюва економіка, особлива форма останньої – паразитарна елітна економіка. Криза державного управління економікою – це особливий, закономірний перехідний, патологічний стан у розвитку цієї системи, який характеризується гострим, суттєвим порушенням нормального її функціонування, втратою конгруентності її структури та функцій; здатності до створення необхідних умов для діяльності економічних агентів, посилення їх господарської активності, спрямованої на досягнення загальноекономічних суспільно значущих цілей; здатності її власних регулятивних систем підтримувати тотожність внутрішнього середовища (гомеостазу) цієї системи управління, внаслідок чого різко знижується керованість економічними процесами; господарська діяльність економічних агентів протиставляється діям держави в економіці, яка втрачає їхню довіру і сприймається як така, дії якої спрямовані проти їх докорінних інтересів з відповідним загостренням політичної, соціальної конфліктності у суспільстві. Звичайно, цей вид кризи діалектично пов'язаний з іншими видами кризи у суспільстві, перебуває з ними у системі прямих та зворотних зв'язків.

Сутнісними ознаками кризи державного управління економікою є такі: 1) загострення економічних і соціальних кон-

фліктів, які набувають гострого політичного характеру, оскільки сама можливість їх вирішення, а також вимоги щодо цього адресуються структурам влади для зміни їхнього політичного курсу, стратегії, методів та засобів подолання кризи управління економікою; 2) нездатність державної влади управляти та розв'язувати конфлікти, що дедалі поширюються, регулювати соціально-економічні процеси на основі консервації структур і методів управління; 3) розбалансованість структурно-функціональної системи державного управління економікою та політичних інституцій влади, розрив їх взаємодії, ефективних зв'язків із зовнішнім та внутрішнім середовищем; крах легітимності державної влади; перманентний гострий конфліктний стан суспільства, його політичної системи [5, с. 79].

Сучасна елітна економіка України, яка набула паразитичного характеру, – це сфера господарювання для обмеженого кола осіб, забезпечених олігархічними, політичними відносинами, корупційними зв'язками з вищими щаблями адміністративної та судової влади, правоохоронних органів, відсутністю економічної, політичної конкуренції у поєднанні з необмеженим доступом до національних ресурсів країни. Існуюча як пануюча тіньова структура, елітна економіка утворює, відповідно до своїх потреб, і тіньову політичну, соціально-економічну інфраструктуру, яка обумовлює тіньовий режим функціонування рядових суб'єктів господарювання.

Головним видом монополії, який є системоутворюючим атрибутом для функціонування паразитичного елітного сектору та найсуттєвішим чином деформує конкурентно-ринкове середовище всередині країни, виступає монополія на експлуатацію адміністративного ресурсу органів державної влади на свою користь.

До найважливіших характеристик елітної економіки України з точки зору її деформуючого впливу на конкурентно-ринкові умови господарювання слід віднести:

- замкненість елітного сектору. Він є головною сферою діяльності олігархічних кіл, всередині яких точиться жорстка конкурентна боротьба за ті чи інші ніші елітної сфери. Потрапити до неї можна лише новим більш потужним фінансовим колам, які здатні відтіснити стару еліту на другий план та здійснити черговий тіньовий перерозподіл власності та влади;

- непрозорість елітної економіки. Якщо за кордоном фінансові ринки є відкритими, інформація про їхню діяльність є доступною, то український ринок є водночас зарегульованим, недорозвинутим і непрозорим;

- зосередження фінансових ресурсів країни в руках олігархічних кіл в елітарних структурах. Основу сучасної олігархії становить фінансова олігархія, яка являє собою союз фінансових і промислових груп;

- залежність олігархічних кіл від державних фінансів. Початковий український капітал не являв собою результат заробітку чи вдалого прикладання капіталу. Він був повністю сформований з державної власності, з бюджетних коштів і прав на її обслуговування;

- продукування вкрай різкого соціального розшарування в країні – накопичення абсолютно переважаючих обсягів багатства на одному полюсі та широких прошарків бідності – на іншому, руйнування тим самим самих підвалин сучасного ринку – розширення та стимулювання внутрішнього попиту;

- паразитарне елітне поглинання та силове захоплення власності на підставі сфальсифікованих судових рішень – рейдерство. За оцінками експертів інвестиційних компаній, щорічний обсяг угод щодо злиття/поглинання в Україні становить близько \$3 млрд. Дві третини поглинань мають характер рейдерських захоплень. За даними УСПП, у країні діє щонайменше 40–50 рейдерських команд, а результативність рейдерських захоплень сягає майже 90% [6, с. 38–45]. Основною причиною вітчизняного рейдерства фахівці вважають недотримання великим акціонером (мажоритарієм) прав дрібних акціонерів (міноритаріїв);

- масштабний прихід іноземного капіталу в банківський сектор України як формування специфічної елітної структури означає втрату вітчизняним капіталом не лише важливих вихідних позицій у цій системовизначальній сфері. Він обумовлює прискорене захоплення вирішальних позицій домінування цим капіталом і на майбутнє. Так, у 2007–2008 роках Україна стала одним із лідерів за обсягами вкладання коштів від Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР). Проблема в тому, що акціонери ЄБРР сьогодні вимагають від банку жорсткого відстоювання інтересів, перш за все дочірніх структур великих європейських брендів, незважаючи на декларації щодо пріоритетності кредитування малого і середнього бізнесу в Україні, насправді у кредитному портфелі ЄБРР ці кредити за підсумками 2007 року займали лише близько 1%. У той же час майже половина – 47% кредитів – були надані великим елітним, переважно європейським, корпораціям, що працювали в агробізнесі та на обслуговуванні спекулятивних операцій на докризовому ринку нерухомості [7]. Таким чином за допомогою кредитів, наданих ЄБРР представництвом іноземних банків, підсилюються позиції останніх на ринку і за допомогою високих відсоткових ставок вилучаються ресурси українських позичальників, тим самим забезпечується паразитарна функція цих банків;

- відволікання обмежених ресурсів країни на цілі паразитарного споживання, активізація їх еміграції за кордон, в податкові «схованки», офшорні зони, натомість обмеження та ліквідація інноваційного зростання країни, консервування технологічного відставання;

- існування провідної функції тінізації – тіньового перерозподілу власності та влади – обумовлює дію потужної тенденції до монополізації використання соціально-економічних ресурсів. Так, Антимонопольний комітет України у своєму звіті Верховній Раді України визнає, що питома вага ринків з конкурентною структурою за 2010 рік скоротилася на 6%, рівень монополізації зріс у дев'яти галузях, а питома вага ринків з ознаками домінування за рік збільшилася з 36,6 до 64,5%. Експерти стверджують, що у 2011 році ситуація

ще більш погіршилася – орієнтовна частка олігопольних ринків наблизилася до 80%. Однак новою тенденцією є те, що відбувається не тільки укрупнення за галузевою ознакою, а концентрація більшої частини національних багатств в руках п'ятірки найбільш впливових сімей [8]. Синергетичний ефект від взаємного впливу факторів існування паразитарної елітної економіки і функції тіньового перерозподілу влади та власності призводить до погіршення системних структурно-функціональних можливостей вітчизняної економіки, зокрема суттєвого погіршення її конкурентно-ринкових позицій на ринках;

- лобювання політичних інтересів та потяг до консервування монопольних позицій на ринку замість забезпечення довгострокової стратегії розвитку бізнесу в умовах вільної конкуренції, що прирікає його на існування в згорнутому вигляді з високим рівнем тінізації;

- обмеження можливості банківського сектору щодо надання широкого спектра послуг (за світовими мірками), значний вплив на діяльність банківського сектору елітного капіталу. Прозорість та контрольованість з боку суспільства за діяльністю вітчизняних фінансових установ ще далекі від загальноприйнятих світових стандартів;

- існування різко асиметричних умов господарювання для різних суб'єктів, реалізація комплексу заходів щодо підтримки привілейованого становища елітної економіки щодо інших суб'єктів. Нерівномірність оподаткування, звільнення від оподаткування окремих галузей, регіонів чи підприємств, утворення вільних економічних зон, еміграція капіталу за кордон тощо;

- максимальне обмеження конкурентно-ринкового середовища в країні, створення для суб'єктів ординарного підприємницького сектору режиму адміністративного та фіскального тиску, численних заборон та обмежень, виштовхування цього сектору за межі офіційної діяльності;

- трансформація тіньових властивостей елітної економіки у базовий елемент – функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, депресивний стан усіх сфер суспільного життя, особливо економіки, структуризація суб'єктів тіньової економічної діяльності, посилення в економіці монополістичних тенденцій;

- розвиток тенденції до підміни офіційної влади владою адміністративно-економічних груп, які об'єднують представників держапарату, олігархічних структур, правоохоронних та судових органів;

- подальша тінізація економіки та розвиток корупції, які перетворюють Україну на нове макроекономічне утворення – так звану тіньову парадержаву, що є утворенням макроекономічного рівня державного типу, в якому через високий рівень корупції і тінізації державні послуги та суспільні блага розподіляються за квазіринковим принципом. У такому утворенні функціонують корупційні ринки державних послуг та суспільних благ: адміністративно-господарських рішень, державних посад, привілеїв і пільг, державного захисту прав і свобод, державної освіти і науки.

Висновки

Найсуттєвішим стратегічно негативним фактором обмеження конкурентоспроможності національної економіки є триваюча криза державного управління та її об'єктивна форма – тіньова економіка, особлива форма останньої – паразитарна елітна економіка.

Головним видом монополії, який є системоутворюючим атрибутом для функціонування паразитичного елітного сектору та ліквідації конкурентно-ринкового простору, виступає монополія на експлуатацію адміністративного ресурсу органів державної влади на свою користь. Існування елітної економіки за межами впливу, регулювання та контролю державної влади, виведення її з-під контролю суспільства перетворює її на наймогутнішу частину сучасної тіньової діяльності – на основний двигун, каталізатор поширення тінізації економічного життя через перекидання фіскального тягаря на плечі пересічної економіки. Поява елітного сектору як головного тінізатора економіки ділить тіньовий економічний простір на три основні частини: тіньовий елітний сектор, тіньовий ординарний (сектор середнього та малого бізнесу), тіньовий архаїзований (неформальний) сектор. Питома вага останнього серед мікро- і малих вітчизняних підприємств у даний час становить близько 70% виробництва [9, с. 8].

Одним із основних компонентів забезпечення зовнішньої та внутрішньої макроекономічної конкурентоспроможності національної економіки є гармонізація законодавства і зміцнення принципу верховенства закону, ефективне й справедливе функціонування правоохоронної системи, виконання судових рішень. Функціонування всієї правової системи за європейськими стандартами виступає як вкрай важливий, вихідний фактор запуску всієї системи реформування в Україні, і досвід проведення успішних реформ в Грузії це підтверджує. «Ефективний уряд» та «ефективна судово-виконавська система» сприятимуть створенню в Україні «відкритого акціонерного суспільства», тобто системи, в якій захищені інтереси всіх без винятку акціонерів і де стверджуються європейські стандарти корпоративної практики і культури, забезпечено дію механізмів конкурентно-ринкового суперництва.

Список використаних джерел

1. Кара-Мурза С.Г. Советская цивилизация (книга первая) / С.Г. Кара-Мурза. – М.: Алгоритм, 2001. – 528 с.
2. Предборський В.А. Детнізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології: монографія / В.А. Предборський. – К.: Кондор, 2005. – 614 с.
3. Пахомов Ю.М. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський. – К.: Україна, 1997. – 238 с.
4. Палій Н. Рейтинги конкурентоспроможності у контексті розвитку бізнесу та економік / Н. Палій // Питання управління бізнесом: зб. статей. – К.: ВД «Стилос», 2009. – 275 с.
5. Антикризисное управление / Під ред. Е.М. Короткова. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 432 с.

6. Паламарчук Г. Особливості рейдерства в Україні та політика його подолання / Паламарчук Г., Венгер Л. // Економіка України. – 2007. – № 10. – С. 38–45.

7. Єременко А. Україна – ЄБРР: хто кого годує? / А. Єременко // Дзеркало тижня. – 2008 (31 травн.).

8. Пода В. Олигархи определились со своим будущим / В. Пода // Комментарии. – 2001 (23 сент.).

9. Сіденко В. Макроструктурні зрушення в українській економіці у контексті інтеграційних процесів / В. Сіденко, І. Крючкова // Дзеркало тижня. – 2003 (28 черв.). – С. 8.

О.М. ВОРОНКОВА,
к.е.н., доцент, Національний університет ДПС України

Становлення податкового менеджменту в Україні

У статті розглядається процес становлення вітчизняного податкового менеджменту як важливої складової податкової системи і висвітлюються його основні результати і недоліки.

Ключові слова: податки, податкова система, податковий менеджмент, організаційно-управлінська складова, державна податкова служба.

В статье рассматривается процесс становления отечественного налогового менеджмента как важной составляющей налоговой системы и освещаются его основные результаты и недостатки.

Ключевые слова: налоги, налоговая система, налоговый менеджмент, организационно-управленческая составляющая, государственная налоговая служба.

The process of state national tax management as important ingredient of tax system is improved in the article. Its main results and lacks are increased.

Keywords: taxes, tax system, tax management, organizational and management ingredient, state tax service.

Постановка проблеми. Податки – явище об'єктивне, викликане до життя появою інституту держави, і тому вони істотно залежать від політичної кон'юнктури у суспільстві. Оскільки податки є породженням держави, то розвиток оподаткування обумовлений її розвитком і визначається державною соціально-економічною політикою. Встановлення орієнтирів розвитку оподаткування має важливе значення для управління цим процесом. Окреслені орієнтири мають спиратися не тільки на задекларовані напрями соціально-економічного розвитку країни, а й на попередній досвід оподаткування та управління ним. Це вимагає досліджень генезису фіскальної, регулюючої та організаційно-управлінської складових податкової системи.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню становлення і розвитку вітчизняної податкової системи присвячено багато праць українських вчених – В. Андрущенко, О. Василика, В. Вишневського, Т. Єфименко, Ю. Іванова, А. Крисоватого, П. Мельника, А. Соколовської, В. Суторміної, В. Федосова, Л. Шаблістої та ін. На окрему увагу в цьому аспекті заслуговують такі праці:

– Мельник П.В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці / П.В. Мельник. – Ірпінь: АДПСУ, 2001. – 362 с.

– Податкова політика України: стан, проблеми, перспективи: Монографія / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналія та ін.; за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2008. – 675 с.;

– Соколовська А.М. Податкова система: теорія і практика становлення / А.М. Соколовська. – К.: Знання-Прес, 2004. – 654 с.

У них детально висвітлюються процеси еволюції системи діючих податкових платежів та їхній основних елементів (об'єктів, ставок, баз, пільг тощо), розвитку податкового адміністрування та регулювання, становлення податкового законодавства, розбудови органів податкової служби. Водночас майже не дослідженим залишився процес генезису організаційно-управлінської складової оподаткування, яка на сьогодні еволюціонувала до податкового менеджменту.

Тому **метою** даної **статті** визначимо аналіз процесу становлення податкового менеджменту в Україні та узагальнення його результатів і недоліків. Оскільки податковий менеджмент є важливою складовою податкової системи і їхній розвиток є взаємообумовленим, становлення податкового менеджменту будемо розглядати через призму становлення вітчизняної податкової системи.

Виклад основного матеріалу. Сучасну вітчизняну податкову систему було засновано на початку 1990-х років ХХ століття. Оскільки в Україні не існувало усталених традицій оподаткування, то законодавчу базу значною мірою було запозичено. Але до уваги не було взято міць успадкованих інституційних засад та інтереси суспільно-політичних груп, а також вітчизняні соціально-економічні реалії. Тому податкова система України постійно вимагала і вимагає подальшого вдосконалення з таких причин:

– податкове законодавство складне, істотно понівечене численними пільгами та обхідними шляхами;

– несправедливий та нерівномірний податковий тягар зумовлює зростання тіньової економіки (за різними оцінками, в Україні вона становить від 1/3 до 1/2 загальної економіки);